

Μνήμη αγάπης και τιμής για τὸ Λευτέρη Πρεβελάκη (1919-1991)

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1956, στὴν καινούργια πολυκατοικία τῆς λεωφόρου Κηφισίας 36 στοὺς Ἀμπελόκηπους, ἐγκατασταθήκαμε τρεῖς φιλικές οἰκογένειες: ὁ Κώστας Μανιαδάκης καὶ ἡ Ξένη (Δημητριάδη) μὲ τὰ δύο τους παιδιά στὸν ἕκτο ὄροφο, ὁ Λευτέρης Πρεβελάκης μὲ τὴ Λιλὴ (Χαρίκλεια Λεοντοπούλου) ἐπίσης στὸν ἕκτο, κι ἐγὼ μὲ τὴν Τασία (Εὐθυμιάτου) στὸν τέταρτο. Ὁ Λευτέρης ἐργαζόταν ἀκόμη στὸ Κολλέγιο Ἀθηνῶν, ἡ Λιλὴ (φιλόλογος κι αὐτὴ) στὴν «Καθημερινή», κοντὰ στὴν Ἑλένη Βλάχου, ὁ Κώστας κι ἐγὼ στὴ Σχολὴ Μωραΐτη στὸ Ψυχικό, ἡ Ξένη στὸ Ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης, καὶ ἡ Τασία (ἐπίσης φιλόλογος) στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀθηνῶν. Μὲ τὸν Κώστα καὶ τὴν Ξένη ἤμασταν φίλοι ἀπὸ παλιά, τὴ Λιλὴ καὶ τὸ Λευτέρη τοὺς ἤξερε ἡ Τασία ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, ἀλλὰ γρήγορα γίναμε καὶ μ' αὐτοὺς καλοὶ φίλοι. Πέρασαν τὰ χρόνια χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε, καὶ μέσα στὴν τελευταία ἐπταετία πρῶτα ὁ Κώστας, ὕστερα ὁ Λευτέρης, καὶ τελευταῖα ἡ Λιλὴ «ἐπλήρωσαν τὸ κοινὸν χρέος» πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα τους... Καὶ τώρα ἐγὼ, μὲ πολλὴ συγκίνηση καὶ νοσταλγικὴ ἀνάμνηση, ἔρχομαι νὰ γράψω τὸ μικρὸ αὐτὸ σημείωμα γιὰ τὸ Λευτέρη Πρεβελάκη, ὡς ἐγκάρδια προσφορὰ ἀγάπης καὶ τιμῆς γιὰ τὸν ἐξαίρετο ἄνθρωπο, τὸ λαμπρὸ ἐπιστήμονα, καὶ τὸν ἐκλεκτὸ φίλο... Αὐτὰ ἔχει ἡ ζωὴ...

* * *

Ὅταν ἐγνώρισα ἀπὸ κοντὰ τὸν Ἐλευθέριο Πρεβελάκη, μοῦ ἔκαμε ἐντύπωση πρῶτα-πρῶτα τὸ ἦθος του. Ἡ εὐγένεια, ἡ μετριοπάθεια, ἡ συγκρότηση καὶ ἡ σύνεση ἦταν τὰ κύρια χαρακτηριστικά του. Ἦταν ἄνθρωπος τοῦ σπουδαστηρίου, ἀφοσιωμένος στὴ μελέτη τῆς ἱστορίας, μὲ καθαρὴ σκέψη καὶ νηφάλια κρίση. Ἐργαζόταν ἀθόρυβα, συστηματικὰ καὶ δημιουργικά. Στὴ συντροφιά μας τὰ βράδια ἦταν ὀλιγόλογος καὶ διακριτικός, ἀλλὰ μὲ καίριο λόγο τὴν ὥρα πού ἔπρεπε. Παρὰ τὴν κάποια ἀπόσταση πού κρατοῦσε, εἶχε φιλικὴ διάθεση καὶ καλοσυνάτη προθυμία. Διασκέδαζε πολὺ – ὅπως ὅλοι μας ἄλλωστε – μὲ τὰ κομψὰ ἀνέκδοτα τοῦ χαριτολόγου Μανιαδάκη, καὶ συνέβαλλε κι ὁ ἴδιος στὴν εὐφρόσυνη ἀτμόσφαιρα τῆς βραδιᾶς.

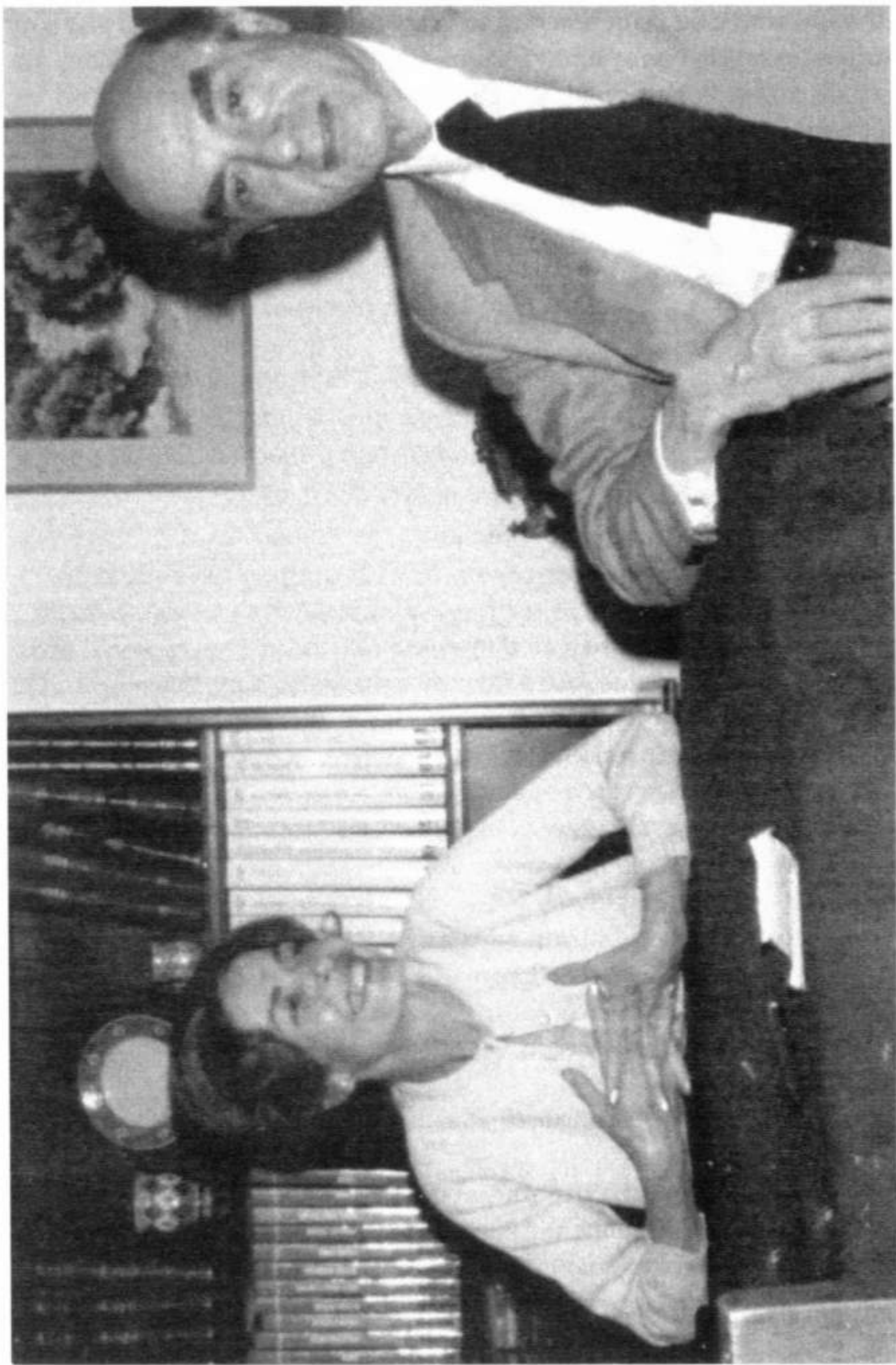
Ἀντίστοιχες ἦταν οἱ ἀρετές του καὶ στὴν ἐπιστημονικὴ του δράση. Οἱ συγ-

γραφές του διακρίνονται για τή στέρεη δομή τους, για τήν αντικειμενικότητα καί τήν εὐθυκρισία του, για τή σαφήνεια τοῦ λόγου του καί για τή λιτότητα τοῦ ὕφους του. Ἡ ἐκλογή του ὡς καθηγητῆ στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὸ 1976 ἦταν μιὰ δίκαιη ἀναγνώριση τοῦ ἔργου του. Δυστυχῶς λόγοι ὑγείας, ἐκεῖνοι πού ἀργότερα προκάλεσαν τὸν πρόωρο θάνατό του, δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ἀναλάβει τὰ ὑψηλά καθήκοντα τῆς θέσεως αὐτῆς. Τὴν ἐπιστημονική του ὁμως προσφορά τὴ συνέχισε μὲ ζήλο καί ἀφοσίωση στὸ «Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ» τῆς Ἀκαδημίας, ὅπου βέβαια οἱ συνθήκες ἐργασίας ἦταν εὐνοϊκότερες για τὴν ἐπισφαλῆ ὑγεία του. Ἀλλὰ για τὴ δημιουργική παρουσία του στὴν ὑπεύθυνη αὐτὴ θέση καί τὴ συμβολή του στὸν ἐρευνητικὸ τομέα τοῦ ὡς ἄνω «Κέντρου» ἀρμοδιότεροι νὰ μιλήσουν εἶναι οἱ συνάδελφοι πού ἐργάστηκαν μαζί του· οἱ ὅποιοι ἀσφαλῶς θὰ ἔχουν νὰ κάμουν λόγο για τὴν ὁργάνωση τῶν προγραμμάτων τοῦ «Κέντρου» καί για τὴ φιλικὴ σχέση του μὲ τοὺς συνεργάτες του.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτὰ πού συνθέτουν τὴν προσωπικότητα τοῦ Λευτέρου Πρεβελάκη. Ὁ μακαρίτης φίλος μου, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐπιστημονικὲς του ἀρετές, εἶχε καί πνευματικὴ καλλιέργεια καί πολλές εὐαισθησίες, πού ὁμως δὲν τὶς ἔδειχνε στὶς καθημερινὲς του σχέσεις μὲ τοὺς ἀνθρώπους (ἦταν ἀρκετὰ συγκρατημένος). Θυμοῦμαι πάντα μὲ πόση ἀγάπη μοῦ μιλοῦσε κάθε τόσο για τὰ δημοσιεύματά μου. Ὅταν π.χ. ἐδιάβασε τὸ μικρὸ κείμενό μου για τὸν Ἀλέξη Διαμαντόπουλο (Μνήμη Ἑταίρων, τῆς Ἑταιρείας Συγγραφέων, 1990), ὅπου γίνεται λόγος για τὸ «φροντιστήριον» τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη στὰ χρόνια 1934-1936 καί για τὴ συντροφιά τῶν φοιτητῶν πού τὸ παρακολούθησαν τότε, τὰ ὀνόματα τῶν παιδιῶν καί ἡ ἐξέλιξή τους τὸν εἶχαν ἐντυπωσιάσει, καί μοῦ μιλοῦσε μὲ φανερὴ αὐθορμησία καί πνευματικὴ εὐχαρίστηση.

Ἐπίσης θυμοῦμαι πόση χαρὰ τοῦ ἔδωσε τὸ γράμμα πού ἔστειλα στή Λιλί, ὅταν ἐδημοσίευσε τὰ *Ποιήματά* της (στὶς «Ἐκδόσεις τῶν φίλων» τὸ 1988). Ἦταν ἓνα ὠραῖο ξάφνιασμα τὰ ποιήματα αὐτὰ τῆς Λιλίς. Ἀποτελοῦσαν ἀποκάλυψη ἐνὸς μυστικοῦ πού δὲν τὸ ξέραμε, καί – μαζί μὲ τὴν ἀγάπη της για κεῖνον – ἔδειχναν ἓναν ἐνδόμυχο πόνο, πού οἱ φίλοι της δὲν μποροῦσαν νὰ τὸν ὑποπτευθοῦν (αὐτὸ τὸ γλυκόπικρο αἶσθημα – τὴν «ἐνήδονον λύπην» τοῦ Σπυρίδωνος Ζαμπέλιου, *Πόθεν* κτλ., σ. 44 – πού νιώθουν οἱ εὐαίσθητοι ἄνθρωποι, ὅταν κάποια κρυφὴ αἰτία τοὺς βασανίζει τὴν ψυχὴ). Μὲ συγκίνησαν πολὺ τὰ ἀπροσδόκητα ποιήματα τῆς φίλης μου, καί τῆς ἔστειλα ἓνα θερμὸ αὐθόρμητο σημείωμα (εἶχαν ἀλλάξει πλέον κατοικία), πού ἔδειχνε πόσο εἶχα καταλάβει τὸν πόνο τῆς ψυχῆς της. Καί ὁ Λευτέρης μὲ πῆρε στὸ τηλέφωνο καί μοῦ μίλησε ὥρα πολλή μὲ τόση εὐχαρίστηση καί χαρὰ, πού ἔδειχνε πόσο μποροῦσε νὰ ἐκτιμῇ τοὺς πονεμένους στίχους τῆς Λιλίς καί τὴν ὅποια εὐστοχία τοῦ σημειώματός μου.

Ο Λευτέρης και η Λιλή Πρεβελάκη στο σπίτι τους, Ἀθήνα 1989.

Δὲ νομίζω πὼς θὰ εἶμαι ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα μου, ἂν μεταφέρω ἐδῶ μερικοὺς χαρακτηριστικοὺς στίχους ἀπὸ τὴ μικρὴ αὐτὴ συλλογὴ, ποὺ ἐκφράζουν τὴν ἀγάπη τῆς Λιλῆς γιὰ τὸ σύντροφο τῆς ζωῆς της καὶ τὸ βαθύτατο πόνο τῆς ψυχῆς της:

Τὴν ὥρα ποὺ ἀξιώθηκα
νὰ δῶ στὰ μάτια σου
τὸ φῶς,
ὁ κόσμος ἔγινε οὐρανός (σ. 75).

Σὰν εὐλογία
τὸ φῶς τῶν ματιῶν σου
γεμίζει τὰ μάτια μου.
Μετράω τὶς στάλες τῆς βροχῆς
στὶς ἀνοιχτὲς παλάμες μου
κι ὁ νοῦς μου
σπάει
τὸ σκοτεινὸ ἐναγκαλισμὸ τοῦ τίποτα
ποὺ ἀπειλεῖ τὴ συνέχεια τῶν πραγμάτων (σ. 35).

Δυὸ φλόγες ἀσημιές
σκεπάσανε τὸν οὐρανό,
ἓνα κοχύλι γέννησε τὸ μαργαριτάρι του,
ἓνα ὄνειρο πλάστηκε
ζεστό, ζωντανό
σὰ μυρισμένο χαμομήλι,
κ' ἡ ἀνοιξιὰτικη βροχὴ
ἔπλυνε τὸν ἀγέρα,
ὅταν μὲ φίλησες (σ. 31).

Ποτὲ δὲν ἐφοβήθηκες
νὰ βάλεις
ἓνα πουλάκι στὴ χούφτα σου,
γιατὶ ὁ χτύπος τῆς καρδιᾶς του
σοῦ εἶναι γνώριμος
καὶ τὸ ζεστό του φτερούγισμα
τὸ ξέρει καλὰ ἡ ψυχὴ σου.

Τὰ χέρια σου
 εἶναι φωλιές,
 ἡ καλοσύνη σου ζεστή πνοή
 κι ὁ λόγος σου ὁ καλὸς
 τραγούδι ἀγάπης (σ. 61).

Σὲ τοῦτο τὸ δένδρο
 ἔχει τὴ φωλιά του ἓνα πουλί,
 ποὺ τραγουδᾷ ὅλημερίς
 τὴ χαρά μας.
 Σὲ τοῦτο τὸ δένδρο
 ἔρχεται μιὰ νυχτερίδα
 ποὺ κλαίει ὅλη νύχτα
 τὸν πόνο μας (σ. 27).

* * *

Αὐτὰ καὶ ἄλλα θὰ μπορούσα νὰ πῶ γιὰ τὸ φίλο μου Λευτέρη Πρεβελάκη ἀπὸ τὸ «Ρέθεμνος» τῆς Κρήτης (ποὺ ὁ ἀδελφός του Παντελής τὸ δοξολόγησε μὲ τὸ *Χρονικὸ μιᾶς πολιτείας* τὸ 1938). Ἀφοῦ – γιὰ λόγους ἄσχετους ἀπὸ τὴ θέλησή μου – δὲν μπόρεσα νὰ δώσω μιὰ ἐπιστημονικὴ συνεργασία στὸ *Δελτίο τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ* ποὺ ἀφιερώνεται στὴ μνήμη του, ἤθελα τουλάχιστο νὰ δώσω αὐτὴν τὴ μικρὴ μου συμβολή, γραμμένη μὲ ἀγάπη στὴ μνήμη του. Καὶ σᾶς εὐχαριστῶ θερμὰ, ἀγαπητοὶ φίλοι, ποὺ μὲ καλέσατε νὰ συμμετάσχω σ' αὐτὴν τὴν προσφορὰ τιμῆς, ποὺ τόσο πολὺ τοῦ ἄξιζε.

Ἀθήνα, 18 Φεβρουαρίου 1998

Γιῶργος Γ. Ἀλυσανδράτος